

COLOFON

JAARGANG 32 - NUMMER 4

DECEMBER 2022

Rosmalla (ISSN 0925-2894) wordt 4 keer per jaar uitgegeven onder eindverantwoording van het bestuur van Heemkundekring Rosmalen.
Hoff van Hollantlaan 1
5243 SR Rosmalen

Website
www.heemkundekringrosmalen.nl

Bestuur Heemkundekring Rosmalen:

- Rien van den Broek, voorzitter
- Marja Spierings-Voets secretaris
- Wim van Son, penningmeester
- Peter van Hoek, lid
- Hans Groenewoud, lid
- Piet Korsten, lid

Werkgroep Redactieraad 'Rosmalla':

- Gerrit Mol
- Hans Groenewoud
- Michiel van Heumen
- Wim van Son
- Wouter Loeff
- Nieke Roos
- Wil Coppelmans
(lay-out en tekstverwerking)

Productie:

- Druk: Nextprint B.V. den Bosch

Losse nummers:

- € 5,50 per uitgave

Kopijadres:

- info@heemkundekringrosmalen.nl

Ledenadministratie:

- ledenadministratie@heemkundekringrosmalen.nl

Iedere auteur draagt persoonlijke verantwoordelijkheid voor zijn of haar artikel. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd tenzij bronvermelding plaatsvindt.

Inhoudsopgave	Pagina
<i>Redactie</i> Voorwoord	3
<i>Redactie</i> Reactie Kamp Amersfoort	3
<i>Gerrit Mol</i> In memoriam Nico Blankendaal	3
<i>Tiny Kappen</i> Martien Veekens	4
<i>Jo Versteijnen</i> Een groot gezin in het begin van de vorige eeuw	6
<i>Cor Swanenberg</i> Cor Swanenberg over de rol van dialect in zijn leven	12
<i>Hein van der Flier</i> Het vierblad in het wapen van Rosmalen	20
<i>Hans Groenewoud</i> Oorlogsherinneringen van de Familie Volman	23
<i>Rien van den Broek</i> Voetbalhistorie uit ons eigen durpke (deel 6)	26
<i>Michiel van Heumen</i> Foto onbekend 5	28
<i>Driek van Grètte</i> Tru uit Rusmolle De Dikke Mij van Truije	29
<i>Michiel van Heumen</i> Prentbriefkaarten van de Lambertuskerk	31

Foto voorzijde omslag: Zonsondergang bij Maliskamp – foto Ignace Schretlen november 2018

Foto achterzijde omslag: Portretfoto van Martien Veekens (1945-2022)

Voorwoord

Redactie

We zijn alweer toe aan de laatste aflevering van dit jaar van ons blad “Rosmalla”. We zijn er als redactie weer in geslaagd om 4 afwisselende afleveringen over het heden en verleden van ons dorp Rosmalen onder uw aandacht te brengen. Dit jaar is onze redactie aangevuld met een aantal nieuwe leden, die ons willen gaan helpen om een aantal nieuwe aandachtspunten uit het historisch heden en verleden van ons dorp onder ieders aandacht te brengen. Ook zijn we met een paar nieuwe rubrieken gestart. Hierdoor hopen we als redactie de “Rosmalla” voor iedereen actueel te houden en we hopen dat we daar ook volgend jaar in zullen slagen. We wensen daarom onze lezers een prettige jaarwisseling en een voorspoedig 2023!

Reactie Kamp Amersfoort

Redactie

In de vorige aflevering van dit blad hebt u een overzicht gezien van Rosmalenaren die door de Duitsers tijdens de Tweede Wereldoorlog in Kamp Amersfoort gevangen werden gehouden. Gera Verhallen reageerde met het navolgende verhaal.

Mijn vader, Gerardus (Gradje) Verhallen is 9 november 1904 in Rosmalen geboren en is op 14 maart 1983 overleden. In de Tweede Wereldoorlog is hij geïnterneerd in kamp Amersfoort. Dat moet in 1942 of 1943 gebeurd zijn. De reden was een stuk spek dat gevonden werd, vermoedelijk door een veldwachter die toen gestationeerd was in Geffen. Gradje weigerde te vertellen van wie hij het spek had gekregen en daarom werd hij vastgezet. Het spek kwam van zijn zwager Marinus van Hoof. Deze

was in Rosmalen beter bekend als “de kromme Van Hoof” van de houthandel op de Zomerdijk.

Gradje kwam terug uit het kamp met een arm die hij niet goed meer kon gebruiken. Wat de oorzaak daarvan was weet Gera niet, maar vermoedelijk is er sprake geweest van een wond die slecht verzorgd was. Gradje kon in ieder geval zijn werk niet goed meer uitvoeren en is toen gemeentewerker geworden. Gradje heeft nooit over deze toch heftige gebeurtenis gesproken. Wel wist een zus van Gera nog te vertellen dat hun vader thuis altijd de aardappelen schilde. Hij had dat in kamp Amersfoort als corvee moeten doen. Hij deed dat daar natuurlijk zo dun mogelijk. Het gevolg was dat, als anderen in het gezin Verhallen de aardappels schilden en ze dat nogal dik deden, Gradje flink kon mopperen!

In memoriam Nico Blankendaal

Gerrit Mol

Onlangs is ons medelid Nico Blankendaal op hoge leeftijd overleden. Nico was sterk betrokken bij de oprichting van onze heemkundekring. Hij was jarenlang lid van de redactie van *Rosmalla*. Je zou hem een “Hollandse Brabander” kunnen noemen. Het was in zijn spraak goed te horen

waar hij vandaan kwam. Heemskerk bleef zijn hele leven een belangrijke plek voor hem. Hij wist heel veel over die stad in Noord-Holland te vertellen, maar heeft zich ook grondig verdiept in de Rosmalense geschiedenis. Hij heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan de geschiedschrijving van ons dorp, waar hij zich prima thuisvoelde. In het register van *Rosmalla* kunt u zien dat Nico op een prettig leesbare manier liefst 16 artikelen verzorgde. Bijzonder om te vermelden is dat Nico een grote verzameling religieuze artikelen verzameld heeft en zijn garage als een zwaar rooms-katholieke kapel heeft ingericht. Toen onze kinderen en later onze kleinkinderen naar speeltuin ‘t Kwekkeltje gingen, moesten we steevast langs Nico, omdat hij zijn voortuin rijkelijk met bontgekleurde kabouters en andere sprookjesachtige figuren opgetuigd had. Rosmalen is Nico veel dank verschuldigd!

MARTIEN VEEKENS

HET GEHEUGEN VAN DE HEEMKUNDEKRING

Tiny Kappen

Martien, Martinus Johannes Adrianus, werd geboren op zondag 24 juni 1945 in Rosmalen als zoon van Wilhelmus Hendrikus Johannes (Wim/Willem) Veekens en Antonia Cornelia Voets. Zijn ouderlijk huis stond aan de Peter de Gorterstraat 2/a te Rosmalen. Hij was de oudste van vijf broers. Op zaterdag 11 juni 2022 is hij na een kort ziekbed onverwacht op 76-jarige leeftijd in het ziekenhuis in Veldhoven overleden.

Meer dan 25 jaar was Martien een zeer gewaardeerde en betrokken vrijwilliger bij Heemkundekring Rosmalen, actief in vele hoedanigheden, onder andere is hij geruime tijd bestuurslid geweest. We verliezen in hem een zeer deskundige heemkundige die op zijn vakgebied nauwe-

lijks te vervangen is. Vanwege zijn deskundigheid heeft hij vele lezingen gegeven, niet alleen voor de Heemkundekring Rosmalen, maar ook voor de Heemkundekringen Nuland en Bergeijk. Verder verzorgde hij modules bij de cursussen Rosmalogie en Boschlogie.

ROSMALLA. Een aantal jaren was hij vormgever en eindredacteur van het kwartaalblad *Rosmalla* van de Heemkundekring. Gedurende heel veel jaren heeft daarin vele artikelen geschreven zoals over 'Ridder van Baexen', de nieuwe 'Rosmalense dorpsvlag' waarin hij een belangrijke bijdrage heeft geleverd, 'Ode aan ons Vierblad', '700 jaar Rosmalen' enz.

Verder heeft hij van bekende Rosmalenaren kwartiersta-

ten gemaakt die zijn opgenomen in de diverse *Rosmalla's*.

NIEUWSBRIEVEN. In de afgelopen jaren heeft Martien maar liefst 40 nieuwsbrieven geproduceerd voor Heemkundekring Rosmalen, herkenbaar met het familiewapen van Martien aan het einde van de nieuwsbrief.

FACEBOOK. Heel bijzonder is zeker de aanwezigheid van Martien op Facebook, bij nagenoeg alle kalenderdagen had Martien wel een historisch verhaal voorzien van prachtige teksten en foto's.

ROSMALEN 1200. In het kader van de 1200-jarige naamsvermelding heeft de Heemkundekring het boek 'Rosmalen 1200' uitgebracht. Het boek is opgesplitst in twee delen. Met name het eerste deel 'De eerste 1200 jaar' (815 tot 2015) heeft Martien volledig voor zijn rekening genomen; een meesterwerk dat hij in een betrekkelijk korte tijd in een geweldige kwaliteit had afgeleverd. Hij heeft dit vrijwel zeker in vele dag- en nachtelijke uren moeten klaren. Met veel respect kijken we hier op terug. Het eerste exemplaar van het boek is samen met Wilma van Creijl en Tiny Kappen aan burgemeester Rombouts op het stadhuis in 's-Hertogenbosch aangeboden.

HISTORISCH KWARTETSPEL Ook heeft Martien in 2014 een belangrijke bijdrage geleverd aan het Historisch Kwartetspel dat samen met Diny en Wil van den Elzen, Tiny Kappen, Arnold de Veer en Wil Coppelmans tot stand is gekomen.

Bij zijn vaste schaakdagen op maandagavond kwam Martien vooraf altijd een half uurtje naar de Heemkamer in Rosmalen en liet zich dan door de aanwezige vrijwilligers op de hoogte brengen van hun activiteiten. Hij was zeer betrokken en had veel aandacht voor vooral hun persoonlijke verhalen. Het is algemeen bekend dat hij in de Corona-periode deze sociale contacten écht gemist heeft.

Op 26 april 2018 is Martien door burgemeester Arinda Callewaert-de Groot van de gemeente Bergeijk geridderd als lid in de orde van Oranje-Nassau. Een kleine delegatie van de Heemkundekring Rosmalen was hierbij uitgenodigd. Het werd ook hier duidelijk hoe waardevol hij was in de gemeenschap en verenigingsleven in de gemeente Bergeijk.

Een groot gezin in het begin van de vorige eeuw

Jo Versteijnen

Het boekje van Dina's Hove

Een jaar of drie / vier geleden kregen we bij de HKK de vraag: wie weet waar **Dina's Hove** heeft gestaan?

Er was op dat moment niemand die op deze vraag een duidelijk antwoord kon geven. Mede door de corona problemen bleef deze vraag dus onbeantwoord liggen, maar bleef wel in mijn achterhoofd hangen.

Wat schetst mijn verbazing toen ik pas geleden bij het uitzoeken / opruimen in de kelder van HKKR een boekje zag liggen met voorop een simpele tekening van **Dina's Hove** en in het boekje een compleet verslag van de zestien kinderen Van der Heijden. Een foto van dit grote gezin van Petrus van der Heijden en Maria van Herpen was ook te zien tijdens onze tentoonstelling van foto's van grote gezinnen in het Rodenborch college.

Deze kinderen zijn tussen 1917 en 1940 geboren en geven in hun verhalen een goed beeld van de levensomstandigheden waarin een groot gezin in die periode moest leven.

Ik zal proberen een samenvatting te maken van hun werk te beginnen bij gegevens van hun ouders.

Petrus van der Heijden werd op 3-7-1887 in Nuland geboren als zoon van :

Gijsbertus van der Heijden geb. 15-5-1843 in Rosmalen en overleden 20-12-1913 in Nuland en
Allegonda van Creij geb. 11-4-1846 in Geffen en overleden 17-08-1893 in Nuland
Ze trouwden op 13-05-1872 in Nuland en ook deze ouders kregen een groot gezin van 14 kinderen.
Door kindersterfte en jong overlijden werden er maar acht kinderen volwassen.

en

Maria van Herpen, werd geboren op 11-5-1895 in Rosmalen. als dochter van:

Johannes van Herpen geb. 10-07-1852 in Nuland en overleden 22-11-1918 in Rosmalen en
Wilhelmina Tibosch geb. 7-7-1856 in Rosmalen en overleden op 11-2-1903 in Rosmalen
Ze trouwden op 30-6-1886 in Rosmalen.
Ze kregen 6 kinderen, waarbij zoon Hendrikus van Herpen, in Rosmalen beter bekend als de Rooie Snor van de Bergt en dochter Sientje, die was getrouwd met kolenboer Gerrit van den Berg uit de Dorpsstraat

Hendrikus van Herpen

Petrus van der Heijden en Maria van Herpen trouwden op 22-11-1915 in Rosmalen.

Maar hoe waren hun jeugdijaren?

Petrus (Piet) van der Heijden

Geboren in Nuland (Schotsheuvel) in een gezin waarin oorspronkelijk 14 kinderen werden geboren, maar waarvan door kindersterfte en jong overlijden uiteindelijk maar 8 kinderen volwassen werden. Twee zussen van Piet gingen in het klooster. Piet was 6 jaar oud toen zijn moeder in augustus 1893 overleed. Zijn oudste zus was toen 18 jaar en heeft vermoedelijk de moederrol op zich genomen. Verder hebben de kinderen niet veel geschreven over hun vader. Hij is in 1965 overleden.

Maria (Mieke) van Herpen

Over hun moeder hebben de kinderen meer geschreven in hun boekwerkje.

Zo lees ik dat hun moeder Mieke werd geboren in Rosmalen in een boerderijtje aan een dijk, niet ver van het dorp verwijderd.

(Vermoedelijk heeft haar geboortehuis gestaan waar nu Nieuwstraat 42 is. Het oude huis brandde in juli 1940 af en werd toen bewoond door Driek van Herpen)

Mieke was 7 jaar jong toen haar moeder overleed.

Vader bleef met 6 kinderen zitten. De oudste jongen was 17 en had al werk. Clazina (Sientje) van 15 moest dan maar het huishouden gaan runnen.

Mieke ging naar een oom en tante die in de Maliskamp een boerderij hadden en zelf kinderloos waren. Achterop de fiets bij haar broer werd ze naar haar nieuwe adres gebracht. Maar het arme kind had het daar niet naar haar zin. Toen ze eens erg hilde en aanstalten maakte om weg te lopen dreigde tante met de politie. Ze werd wel goed verzorgd door haar pleegouders.

Mieke moest vanuit de Maliskamp elke dag naar de school in het dorp. De lessen werden toen gegeven door de nonnen in het klooster, dus het was elke dag een flink stuk lopen. Toen Mieke 12 jaar was moest ze ook mee gaan helpen op de boerderij.

Ze moest koeien melken, rogge en haver binden bij de oogst, mee naar de polder om te hooien.

Het hooiland lag in de polder achter de Kruisstraat dus ook dat was een flink stuk lopen om er te komen.

Verliefd

Toen Mieke wat ouder werd heeft toch dat hooien in de polder haar in contact gebracht met een jongen uit Nuland. Ook Piet van der Heijden moest daar in de buurt hooien en hij had niet alleen oog voor zijn werk. Toen hij eens Mieke al wandelend een stukje richting Maliskamp ging brengen, kreeg hij van een achteropkomende voerman commentaar omdat hij in de drukke hooitijd met zijn arm om zijn meid liep te wandelen.

Piet bewoonde toen, samen met een zus, een boerderij op de Schotsheuvel in Nuland. Toen die zus ging trouwen hebben ze alles gedeeld en bleef Piet op de boerderij wonen. Toen was er ook de gelegenheid om te trouwen en samen daar te gaan wonen. Tante vond ze met haar 20 jaar nog erg jong en was bang dat de mensen er iets anders van zouden denken.

Mieke was blij dat ze een eigen gezin kon bouwen en van die boerderij in de Maliskamp verlost was.

Dus werd op 22-11-1915 in de vroege mis van half acht in de Rosmalense Lambertuskerk het huwelijk gesloten.

De start van het gezin

Door de deling van de boerderij met zijn zus, hadden Piet en Mieke wel een onderkomen en wat vee, maar verder nog niet veel.

Van oom en tante uit Maliskamp kregen ze een kar, een ploeg en een eg. Mieke kreeg wat beddengoed.

Van Miekies vader kregen ze een koe.

Ze hadden toen vier koeien, een varken, twee mestkalveren, een paard en een aantal kippen.

Maar ze hadden in het begin veel pech. Bij de geboorte van een kalf waren koe en kalf gestorven.

Met het paard was niet te werken en dus moesten ze het verkopen, het varken kreeg de vallende ziekte.

Het grote gezin van Piet en Mieke van der Heijden – van Herpen

In verband met de mobilisatie van WO I moest ook nog een gedeelte van de oogst worden afgestaan en op een nacht werd ook nog eens veel koren gestolen.

Een slecht begin voor een jong gezin.

Op de Schotsheuvel in Nuland zijn Bert, Mien, Gonnie, Anneke, Jan, Fien en Jaan geboren.

Anneke is bij de geboorte gestorven omdat er geen dokter aanwezig was bij de geboorte.

Omdat de boerderij op de Schotsheuvel te groot was voor het aantal stuks vee dat ze hadden zijn ze in 1924 verhuisd naar de huurboerderij “De lage kant” in Nuland.

Piet had toen ook maar één koe meer.

Boerderij “De lage kant” in Nuland
(archief HKK.Nuland)

Op deze boerderij zijn Ida en Gerda geboren.
In 1928 werd de boerderij echter verkocht en moest het gezin weer een ander onderkomen gaan zoeken.

Nulandse hei: de omgeving van de Karreput

Ze kwamen toen in “De oude put” te wonen op de Nulandse Hei. Het was plaats / parochie Nuland, maar gemeente Rosmalen. Op deze plek zijn Wies, Wim, Diny en Gerritje geboren.

Gerritje is tijdens het dopen overleden, het vóór dat het kraakte, maar het kind moest meteen gedoopt worden.

Toen de jongens en meisjes groter werden moesten ze natuurlijk helpen op het boerenbedrijf. Dorsen van het koren was een zware klus, die een speciale techniek vereiste.

Dikwijls was er hulp nodig op de boerderij

Na hun verblijf op de Nulandse hei moesten ze weer verhuizen. Het gezin ging toen in de Maliskamp wonen. **Petrus Stokvis en Dina Maria Anna Waterreus** bewoonden in de huidige **Haydnlaan 108**, een groot huis, waaraan een boerderijtje was gebouwd.

Het hofje had een mooie naam **Dina's Hove**.

(afgeleid van hof en voornaam van mevrouw (jv))

De naam stond op de stenen pilasters bij de ingang.

Er waren nog meer gegadigden voor de boerderij, maar de familie Van der Heijden kreeg gelukkig de voorkeur. In Dina's Hove (Maliskamp D131) zijn Marietje, Nellie, Annie, Gerrie en Treesje geboren.

Aan “vee” hadden ze toen nog twee geiten, varkens en kippen, een hond en een paar konijnen.

Zestien jaar heeft de familie daar in Dina's Hove gewoond. Maar het was een oud huis en toen het dak flink ging lekken, moesten ze toch weer gaan verhuizen.

In 1950 zijn ze toen naar het volgende adres gegaan en dat was Graafsebaan 16 (later gesloopt in verband met het Máximakanaal (jv)).

Graafsebaan 16 in Hintham (archief A.v.L.)

In 1953 zijn ze weer verhuisd naar de Maliskamp, omdat Mieke toch weer naar de Maliskamp verlangde. Ze kwamen te wonen op Maliskampsestraat 42.

Op 18 mei 1965 is Piet van der Heijden in het Bossche “Johannes de Deo” ziekenhuis overleden.

Hij was toen 78 jaar.

Mieke ging in november 1973 naar “de Annenborgh”.

Ze overleed onverwacht in het “Groot Ziekengasthuis” in Den Bosch op 28 maart 1982, 87 jaar oud.

In dankbare herinnering aan

MARIA VAN HERPEN

weduwe van

Petrus van der Heijden

Zij werd geboren te Rosmalen, 11 mei 1895; Zij is geheel onverwacht overleden in het Groot-Ziekengasthuis te 's-Hertogenbosch, op 28 maart 1982.

Na een uitvaartdienst in de parochiekerk hebben we haar te rusten gelegd op het parochieel kerkhof van de H. Bernadettekerk te Maliskamp op woensdag 31 maart 1982.

Diep geschokt door haar plotselinge heen gaan zullen wij moeder blijven gedenken als een diep gelovige vrouw, die in haar geloof de kracht vond om de teleurstellingen en beproevingen die ook haar niet bespaard bleven te doorstaan.

Heel vredig, zoals zo goed bij haar paste, is zij door God uit dit leven weggeroepen. Wanneer alle mensen zouden leven zoals zij heeft gedaan, dan was er geen plaats voor oorlog en haat.

Zij was een goede moeder, die met haar liefde en zorg ons steeds nabij was.

Voor haar achtgenoot en kinderen was zij een liefdevolle bezorgde vrouw en moeder. Zij heeft een rijk en zinvol leven gehad, maar ook het kruis werd haar niet bespaard. Zij heeft er veel meegeleden dat ze haar dierbare echtgenoot en drie van haar kinderen naar het graf moest begeleiden.

Maar als diep gelovige vrouw heeft zij het als Gods' Wil aanvaard.

Voor haar kinderen en kleinkinderen was zij een toevluchtsoord, ook toen zij op latere leeftijd naar het bejaardencentrum "De Annenborch" verhuisde.

Lieve moeder en oma, wij, Uw kinderen en kleinkinderen zijn U dankbaar voor de liefde en bezorgdheid waarmee U ons steeds omringde en zullen U in onze gebeden gedenken, zoals U altijd voor ons gebeden hebt, wanneer dat nodig bleek te zijn.

Voor Uw hartelijke belangstelling en medeleven na het overlijden en bij de begrafenis betoond, betuigen wij U onze hartelijke dank.

Familie van der Heijden.

Gedenk in Uw gebeden en H. Misoffer de Ziel van Zaliger

Petrus van der Heijden

echtgenoot van

MARIA VAN HERPEN

geboren te Nuland 3 juli 1887 voorzien van de H. Sacramenten der Zieken, overleden te 's-Hertogenbosch, Johannes de Deo, 18 mei 1965 en begraven te Rosmalen par. H. Bernadette 21 mei d.a.v.

Waarom bleef mijn ziekte duren en weigerde zij geneest te worden? De wil des Heren zij geprezen in eeuwigheid. Hij was een voorbeeld van godsdienstzin en plichtsbetrachting en zo zal hij bij allen die hem kenden in ere blijven. Dierbare Echtgenote troost u in de Heer. Hij moge u de sterkte geven u aan Gods goede beschikking te onderwerpen. Ik wacht u in de hemel en dan zal niemand ons geluk ontnemen.

Kinderen, die ik met moeder zoveel jaren met zorg heb omgeven, u vertrouw ik haar toe. Weest goed voor haar. Blijft eensgezind onder elkander en bidt met uw kinderen om Gods barmhartigheid voor mijn ziel. Gij vooral mijn dochter, bid voor mij in uw kloosterlijke eenzaamheid.

Mijn Jezus barmhartigheid. (1300 d. afl.)
H. Bernadette bid voor ons.

De vele zorgen bij zo'n groot gezin

Bij een groot gezin kun je niet verwachten dat alles op rolletjes door het leven gaat. Wel veel gezelligheid en positiviteit. Het is dus niet zinvol om alle herinneringen van de kinderen te behandelen in dit artikel. Ze werden groot, kregen verking en gingen trouwen en een gezin stichten.

Maar... er waren er ook een paar waarvan het leven anders verliep.

Bert (1917) was in 1942 ziek geworden en na een ziekteperiode van twee jaar en vier maanden overleden in een ziekenhuis in Beverwijk.

Diny koos voor het kloosterleven en ging verder als zuster Bertha door het leven. De minder begaafde Ina was gelukkig in de beschermde omgeving op Coudewater. Ze woonde zelfstandig in een zorgwoning aan de Peter de Gorterstraat. Dan was er nog Gonnie.

Moeder Mieke had in het begin geen idee dat er problemen waren met het gezichtsvermogen van haar kind.

Toen Gonnie iets groter werd kwamen toch de twijfels. Er werd contact opgenomen met de arts in het ziekenhuis in Oss. Gonnie werd naar Utrecht gebracht voor een operatie, welke echter geen resultaat opleverde. Toen

Gonnie 2 ½ jaar oud was ging ze naar het blindeninstituut in Grave.

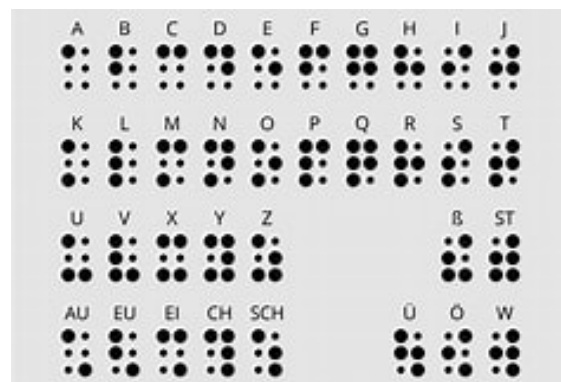
De eerste vijf jaar mocht ze maar een keer per jaar, met Kerstmis, naar huis. Daarna mocht ze in augustus en met Kerstmis naar huis. Piet en Mieke konden haar ook niet regelmatig bezoeken in verband met de kosten.

Gonnie is op haar 27e jaar thuis gaan wonen.

Ze was heel intelligent, schreef liedjes, kon goed vioolspelen en zingen, bespeelde het kerkorgel en was druk met studeren. Ze haalde een diploma voor Esperanto.

Ze sprak naast Nederlands Engels, Duits, Frans en Spaans.

Dat studeren ging allemaal via brailleschrift.

Het braille alfabet

Een blinde telefoniste

Inschakeling in het vrije bedrijf

Primeur voor Exportcentrale „Boxtel”

(Van een onzer redacteuren)

HET gewestelijk Arbeidsbureau 's Hertogenbosch, de N.V. Exportcentrale Boxtel " en last but not least mej. Gonnies van der Heyden uit Rosmalen, afzonderlijk, tezamen en in vereniging verdienen ze een gelukwens. Om maar meteen van wal te steken: de blinde telefoniste mej. Gonnies van der Heyden is de eerste die via het Gewestelijk Arbeidsbureau 's Hertogenbosch als zodanig in het vrije bedrijf is ingeschakeld en wel bij voornoemde N.V. te Boxtel. Het stemt tot grote voldoening voor alle partijen en natuurlijk het meest voor de blinde zelf, dat hier in het normale arbeidsproces iemand wordt ingeschakeld die qua prestaties niet voor een ziende onderdoet. Hiermee maken we ons niet aan overdrijving schuldig, want van deze prestaties zijn we dezer dagen zelf getuige geweest.

is in dit rayon in het vrije bedrijfsleven.

De overige successen welke het Arbeidsbureau reeds bereikte komen zoals bekend uit overheidsinstellingen; we noemen de blinde telefoniste op de Provinciale Griffie en de mannelijk telefonisten aan het Belastingkantoor en een der Bossche kazernes. Andere emplaceeringen op dit gebied worden voorbereid.

Het stemt tot verheugenis, dat men de zogenaamd minder valide of invalide krachten zulk een mogelijkheden en kansen biedt; het is goed voor de persoon zelf en de samenleving; er is hier sprake van een gezonde en psychische wisselwerking en met eigen ogen hebben we aanschouwd tot welke resultaten een blinde (nagenoeg van de ge-

Bericht uit de Provinciale Noordbrabantse Courant het Huisgezin van 30 oktober 1952

Trots was Gonnies en haar familie toen ze in 1952 een aanstelling kreeg als blinde telefoniste bij Exportcentrale Boxtel.

Ze was de eerste die via het Gewestelijk Arbeidsbureau 's-Hertogenbosch als zodanig een functie kreeg in een bedrijf en niet onderdeel in werkprestatie voor haar ziende collega's.

Als hulp voor haar dagelijkse wandeling naar bus en trein om in Boxtel te komen, maar ook in haar vrije tijd, kwam ze in aanmerking voor een blindengeleidehond. Daarvoor moest ze twee weken naar Utrecht om te leren omgaan met haar hond Arilla. Ze liep er daarna overal mee naar toe.

Toen ze 42 jaar was is Gonnies ziek geworden.

Het bleek dat ze al lang pijn had zonder dat iemand te zeggen.

Ongeveer een jaar is ze ziek geweest en is ze thuis verzorgd. De laatste periode van haar leven heeft ze doorgebracht in sanatorium "Mariaoord". Ze is daar overleden op 16 september 1962, 43 jaar oud.

In de verhalen is toch ook een zekere bewondering en respect te lezen vanuit de jongere kinderen naar de ouders uit het gezin.

Zowel jongens als meisjes moesten in hun jeugd al jong mee op het land werken. Aardappelen zetten of rapen, rog/haver/tarwe binden en op klompen de achtergebleven aren oprapen, knollen plukken voor het vee.

De oudste meisjes moesten moeder helpen in het huishouden. Wat te denken van de hoeveelheid wasgoed. Fien moest meestal de boodschappen doen omdat niemand dat graag deed of durfde. Er moest dikwijls op de "pof" gekocht worden omdat er geen geld was.

Ook was ze een kei met naald en draad en een begaafd klusser (schilderen, behangen, ed.).

Als de jonge kinderen niet konden slapen werden ze bij de grote zussen in bed genomen om ze te verwarmen.

Als moeder weer in het kraambed lag, dan moesten zij het huishouden runnen. Ook maakten ze de zorgen rond de mobilisatie en de WO II bewust mee. Enz., enz.

Hulde aan deze kranige, grote Rosmalense familie.

Cor Swanenberg over de rol van dialect in zijn leven

Cor Swanenberg

Dialect als basis en zegen

*De boerderij van Piet Gurtjes, de vader van Cor Swanenberg, op een olieverfschilderij van Thé van der Biezen.
(Bron: Cor Swanenberg) Alle rechten voorbehouden*

Ons Brabantse dialect is voor mij levensbepalend geweest, zoals u kunt weten uit mijn eerdere artikel De skónste taol van hil de wirreld, ook geschreven voor Brabants Erfgoed.

Ik sloot dat stuk af met: ‘Voor mij is het eigen dialect altijd de taal van mijn hart gebleven. De taal die ons moeder ons leerde, gebruiken we nog steeds onder elkaar en dat zal zo blijven. De oudsten in mijn generatie zijn al weggefallen,

maar de spraak van onze jeugd is immer verbonden aan de warmte van ons oude nest. Het is de enige taal waarin ik me helemaal thuis voel. Het is onze oertaal waarin we lachen, janken en zingen, waarin we voelen, denken, dromen en dichten.’

Wanneer ik - met enige weemoed - terugdenk aan mijn geboortehuis op Tenblakke op de Nulandse hei onder de des-tijdse gemeente Rosmalen, zie ik ons stro gedekte, groen

bemoste boerderijke onder de beukenbomen met *d'n hof* aan de voorzijde en de diepe waterput aan de zijkant. Bij dit idyllische beeld zal zeker herinneringsverfraaiing meespelen, *mar 't laag 'r zó godvergeete mooi te ligge tusse de hèij, de èkkers èn de bosse*.

Ons boerderijtje stond tussen de bomen te midden van *unne* ruime *misse* (een erf) vol loslopende hennen. Bij de put groeide *unnen bèndbos* (een bindwilg), *unne kruingelboom* (sering) en *boerereuskes* (boerenroosjes, provence-rozen).

Ons boerderijtje was een krukhuis; de stal stond haaks op het woongedeelte dat ingedeeld was in *geut* (keuken), *kèlder*, opkamer, *d'n hêrd* (huiskamer) en de *goei kamer*, die tevens functioneerde als slaapkamer. Vanuit *d'n hêrd* keek je op onze *wèrmen hof* (warme tuin). De voorste strook was *d'n blomhof*, het domein van ons moeder. Haar *blaow lisse* (blauwe irissen), *daliasse* (dahlia's) en *kermisblomme* (herfstasters) kwamen elk jaar terug. Er stonden stokrozen, riddersporen en goudsbloemen. Er waren ook geurige bloemen met prachtige troetelnamen zoals *lievermènnkes* (duizendschoon), *snuffelkes* (grasanjers) en *muurleuperkes* (Oost-Indische kers).

'Blaow lis' door Nelleke de Laat.
(Bron: Nelleke de Laat)
Alle rechten voorbehouden

Onze oude *moeshof* was onwaarschijnlijk vruchtbaar. Hij deed me altijd terugdenken aan het uitrijden van de plee. Onze vader bracht in het prille voorjaar met de *kreuge* (kruiwagen) de strontketel vanuit ons *huiske*, dat buiten tegen de kippenkooi aanleunde, naar de groentetuin. Dat was geen licht karwei; de volle ketel met 'kostbare inhoud' moest met vakmanschap gemanoevrerd worden.

Dat is één keer fout gegaan. De ketel kantelde buiten de tuin van de *kreuge* en dat bracht onze pap tot de wanhopige verzuchting dat we een heel jaar voor niks hadden zitten schijten. De verschrikkelijke stank die bij dit werk hoorde, is schier onbeschrijflijk.

Na de broodnodige bemesting begon het *vrjaorsheuve* (voorjaarstuinieren) met het omspitten en inzaaien van de *keeltjes* (raapstelen), *haowkes* (peulen), *flodderbónne* (tuinbonen), *slaoj* (sla), *wùrtelkes* (worteltjes) en *boere-moesspruite* (boerenkool).

We leerden al vroeg het verschil tussen *gruuntes* (groenten) en *bocht* (onkruid), want we moesten *wieje* (wieden) en *skoefele* (schoffelen). Tot d'n bocht behoorden *milt* (melde), *krallenbocht* (nachtschade), *weegentree* (varkensgras), *haozegêrf* (duizendblad), *ritszaod* (perzikkruid), *reng* (zwaluw tong), *ijsgras* (hanenpoot), *brannittels* (brandnetels), en vooral *pèine* (kweekgras). Al dat onkruid werd geplukt of gestoken en ging in de *plukselkittel* (ketel met gekookt varkensvoer).

Voor mijn tiende verjaardag had ik nog volop tijd om over de hei en in de bossen rond te struinen. Dat was ons speelterrein en alles wat er op voorkwam, beschouwden we als speelgoed. We vingen *riepse* (rupsen), *vierooge* (dagpauwogen), *skoelappers* (kleine vosvlinders), *kun-neginnepaazjes* (koninginnenpages), *snijers* (libellen) en *mùlders* (meikevers). We leerden als kind dat de *lampesnuters* (nachtvlinders), die 's avonds op het licht afkwamen, verhalen meebrachten. Dikwijls angstwekkende geheimzinnige griezelvertellingen die over dwaallichten, *lilleke mènnekes*, spoken en heksen gingen. Ze pasten wonderwel in onze omgeving, vooral als de *griebelegraow* (schemering) inzette. Natuurlijk bezorgden ze ons, kinderen, soms slapeloze nachten.

Om ons weg te houden bij diepe waterputten en vennen, werd ons wijsgemaakt dat er in dat gevaarlijke water *haokmènnekes* zaten die argeloze kinderen het water introkken en meenamen naar hun weezinwekkend verblijf op de bodem. We leerden tevens dat het raadzaam was 's avonds binnen te blijven en alleen in gezelschap naar buiten te gaan, want het donker bood schuilplaatsen aan schurken en reusachtig afschrikwekkend ongedierte. De mooiste korenbloemen groeiden in onze roggeakker, maar daar moesten we wegblijven, omdat daarin 't *lillek èkkermènneke* huisde dat ook al zo'n slechte plannen met kinderen had.

Gelukkig was de wereld overdag heel wat vriendelijker. We plukten wilde bloemen, zoals *mèèjzuuntje* (madeliefje), *klaproos*, *k'mil* (kamille), *kórreblom* (korenbloem),

Tenblakke, onze speeltuin van zand, heide en bossen; tegelijkertijd een ideale coulisse voor griezel- en spookverhalen. (Foto: onbekend, collectie Cor Swanenberg) Alle rechten voorbehouden

*'t Hoakmènneke, een aquarel van Nelleke de Laat.
(Bron: Nelleke de Laat) Alle rechten voorbehouden*

pinksterblom (margriet), *blaow knupke* (zandblauwtje) en *rèinvaor* (boerenwormkruid). We maakten proppen-schietters van vlierhout waarvoor elzenpropjes als munitie dienden. We sneden katepulte uit de *gevorkte mikken* (gaffeltakken) van eikenhout. We legden kransen aan van uitgeblazen vogeleitjes. Van de nuttige vogeltjes zoals 't *winterkunningske*, de *zwòllef* (zwaluw), 't *kwikstèrtje* (kwikstaart), 't *biediefke* (koolmees), de *malder* (merel), 't *skrijverke* (geelgors), de *leuwerik* en de lijster mochten we geen nestjes roven, maar we waren trots op het snoer met de eitjes van de mus, *spreuw*, ekster, *krèij* (kraai), *morkolf* (vlaamse gaai) en *kerkkaauw* (kauwtje). Van de laatste twee soorten temden we soms de jonge vogels tot tamme *tjan*. Zo'n vogel werd kort voor het uitvliegen uit het nest gehaald en kreeg een vertroeteling als huisdier. Vaak riepen ze zelf de naam waarmee we ze aanspraken: 'tjan'!

*De zwòllef, door Gurt Swanenberg.
(Bron: Gurt Swanenberg) Alle rechten voorbehouden*

Ik was bij ons de benjamin en zou lang de jongste blijven tot zusje Gerrie als *koffiezetterke* (jongste meisje) nog nakwam. Zoals alle baby's in onze buurt begon ik als *klèin drùlleke*, maar al vroeg werd ik op ons boerderijtje bevorderd tot *groote knècht*. Dat hield in dat ik de jonge dieren mocht verzorgen. *Kuuskes wittere* (kalfjes te drinken geven) en *kùkskes voiere* (kuikens voeren) waren de voornaamste bezigheden. In het begin was dat heel mooi, maar aan die dagelijks terugkerende taak kwam je snel vastzitten. Ook werden we al vlug ingeschakeld bij de hof- en landbewerking.

We gingen voor onze bescheiden feestelijke gelegenheden boodschappen doen in het buurtwinkeltje van Tante Roos en bestelden daar in opdracht van ons moeder *beskaot* (beschuit), *krentemik* (krentenbrood), *peeperkoek* (peperkoek) en *spikkelasiemènnekes* (speculaas). We kregen als jonge boodschapper altijd 'n *snuupke* (snoepje). 'n *zuurtje*,

Ons Nellie met haar buurt- en klasgenootjes op de Nulandse meisjesschool. V.l.n.r. Roza v.d. Donk (Plientjes), Betsie v.d. Berg, Tonny Lievens (de Liebus) en ons oudste zus Nellie. (Foto: onbekend, collectie Cor Swanenberg) Alle rechten voorbehouden

peepermuntje, *mèmk*e (zachte tepelvormige tum tum) of 'n *sèpk*e (dropje).

Teleurstelling en begeestering

Toen ik voortaan dagelijks naar de Nulandse school ging, verwachtte ik dat ik veel over de omringende natuur zou leren. Ik was er in die dagen van overtuigd dat kennis der natuur tot de top der wetenschap behoorde. Als je al de kleine beestjes, bloempjes en plantjes kende, moest je heel geleerd zijn. Mijn teleurstelling was groot, toen bleek dat er op school nagenoeg geen aandacht voor was.

Het viel me tegen dat we op school opeens anders moesten gaan praten. De meesters wilden geen dialect horen en Nederlands werd onze eerste vreemde taal. Het bracht me in grote verwarring: Hoe kon het dat onze thuistaal fout was, terwijl het dagelijks onze enige voertaal bleef in alles wat we deden?

Het gaf natuurlijk complicaties. Mijn nichtje mocht op school vertellen over de tuin. Ze haalde alles boven wat ze kende uit hun eigen hof. Dat deed ze heel netjes. *De biz-zeme* werden 'bessen' en *de kroesels* 'kruisbessen', maar

bij de *raos reuskes* ging het mis. Haar gevoel zei dat de dialectterm aangepast moest worden en ze sprak van 'roze raasjes'.

Miepje zat op de kakschool, zoals de kleuterschool destijds nog wel aangeduid werd. De zuster vroeg of er misschien slimme kindjes in de klas zaten die wisten in welke plaats hun oma woonde. Miepje stak meteen de vinger op en toen ze het mocht zeggen, klonk het: '*ons grutje wónt in Naont!*' Daar was de zuster van onder de indruk; Nantes, helemaal in West-Frankrijk! Dat had ze hier nooit verwacht. Na verder vragen werd echter duidelijk dat de oudste verkorte vorm van de dialectnaam voor Nuland, doorgaans *Naolend*, *Naont* is.

'Dom kind,' verzuchtte de non chagrijnig, toen het misverstand duidelijk werd. De aanvankelijke bewondering voor Miepje verdampte ogenblikkelijk.

Veel later, toen ik als kwekeling een spreekbeurt over paddenstoelen moest houden, overkwam me iets soortgelijks. Ik had een aardige schematische tekening op bord gemaakt van een paddenstoel met bijbehorend ondergronds

“Armoe troef, maar wel tevreden”. Het gezin vlnr: Han Swanenberg-Heijmans, Piet ‘Gurtjes’ Swanenberg en de kinderen Gerrit (de oudste), Nellie, Cor en Harrie (later volgde nog nakomertje Gerrie). De foto werd gemaakt door Zwitserloot, een eierkoper uit Den Bosch. (Bron: Cor Swanenberg) Alle rechten voorbehouden

mycelium. Wijzend op het net van worteltjes viel ik uit mijn rol en zei: ‘*En hieronder zit ’t òlling vol dreuj.*’ (En hieronder zit het helemaal vol draden.)

We kregen op de Martinus jongensschool les van enthousiaste meesters, Hoogbergen, Verhoeven, Van Dammen en Van Pinksteren, en we maakten kennis met allerlei vakken. Tot mijn verdriet leerden we amper iets over planten en dieren. (Die begeesterde leerkrachten, met name Theo Hoogbergen, hebben er toe bijgedragen dat ik al in de eerste klas van de lagere school wist dat ik *mister* (meester) wilde worden.) Maar dat was niet voor de hand liggend gezien onze armzalige omstandigheden. Op het eind van de oorlog was bij ons alles kapot geschoten en afgebrand. Op onze pachtboerderij kon onze vader de kost niet verdienen en hij ging van armoe werken als sleuvengraver. In die tijd kwam Zwitserloot, een kennis uit Den Bosch, wekelijks eieren kopen bij ons. Hij had een eenvoudig fototoestelletje en maakte de eerste foto van ons gezin na de oorlog. Een document. (Ik verdenk onze vader ervan dat hij het familieportret opgevouwen in zijn kniebeurs

(portemonnee) bewaard heeft.)

De armoe druipt er vanaf, maar daardoor vallen de blijgezichten extra op. Het weerspiegelt de herwonnen vrijheid en het positieve denken. Een aloude wijsheid was bij ons volledig van toepassing: *Ès ge mi oewen èrremoei ginne raad wit, zedde nie wèrd dègge ’m het.* (Als je met je armoe geen raad weet, ben je niet waard dat je hem hebt.) Wij wisten er wel degelijk raad mee; we waren blij dat we de oorlog allemaal overleefd hadden en geloofden in een betere toekomst. Dat daarvoor hard gewerkt moest worden, was evident.

Zoals gezegd hoopte ik ‘meester’ te worden. Dat ik daarin zou slagen, mag een wonder heten. Ik wilde ooit een boek schrijven. Na een optreden in een avondprogramma met Willem Iven in het Bossche Literaire Café wist ik dat mijn boek over mijn moedertaal moest gaan.

De wens voor meer podiumwerk groeide naast mijn leeraarsvak. Met mijn respectieve accordeonisten Jo van Heeswijk en Henk Verhagen maakte ik een program-

ma van verhaaltjes en liedjes in het Brabants waarin de schoonheid van ons dialect naar voren kwam. Daarover later meer.

Hoe kwam ik tot het schrijven van liedjes?

Aanvankelijk omdat ik gevraagd werd door Lya de Haas, Annelieke Merx en MarieChristien en de groepen Linnegoewd en d'n Broelie. Ik schreef ook teksten voor Lambert van Hintum, Sjef van Schalen en Hennie Korsten. Van het een kwam het ander. Bij enkele van mijn gedichten componeerde Hennie prachtige melodieën.

Zeker heeft de feestelijke zangtraditie uit mijn jeugd ertoe bijgedragen dat ik in de muzikale richting terechtkwam. Daarover later meer.

Ik was ooit koorzanger in het jeugdkoor van de Nulandse parochie en op de kweekschool had ik vier jaar lang muziekles met zang en blokfluit ondergaan, maar verder was er in mijn bestaan weinig muzikaals te vermelden. Verlegenheid hield ons bovendien tegen; wij hadden van huis uit schroom om ergens solo te zingen.

Toen ik Harrie Franken, Gerard van Maasakkers en Ad de Laat hoorde en zag optreden, stemde me dat licht jaloers. Als ik zo iets ook eens kon...

Aanvankelijk lag in mijn eigen programma de nadruk op verhalen en gedichten, maar ik begon toch al gauw eigen liedjes te zingen onder begeleiding en met medezang van mijn onvergetelijke vriend, accordeonist-tenor Jo van Heeswijk. Vrolijkheid stond in onze voorstellingen altijd hoog in het vaandel.

We vertolkten later meestal ook liedjes van bevriende

jes waarmee ik de schoonheid van onze moedertaal kon tonen. De warme klankkleur en de ingeboren relativerende humor waren de belangrijkste ingrediënten in mijn voorstellingen. Nooit heb ik kunnen bevroeden dat ik zoveel met mijn dierbare dialect zou kunnen doen. Ik voel me grif gezegend.

Feestliedjes en dialectteksten

Toen opa Klaas Heijmans tachtig werd, moest dat groots gevierd worden met twee dagen feest op de Kleine Duinse Hoef. Er was een dag voor het jong volk dat *meidefisje* genoemd werd en een groot festijn voor familie en buurt. Bij die laatste gelegenheid werd om de beurt een lied gezongen, na het intermezzo 'Driemaal drie is negen, ieder zingt zijn eigen lied, driemaal drie is negen, zingt zijn lied', een traditie in ons moeders familie. Alle broers van onze grootvader, Dorusoom, Hermusoom, Bertoom, Tinusoom en Janoom, hadden hun vaste, eigen inbreng. Het was eigenlijk vreemd dat zij onderling louter dialect spraken, maar bij het zingen vaak naar Nederlandse teksten overschakelden. Er waren wel liedjes met Brabantse teksten, maar ze waren in de minderheid.

Onvergetelijk is voor ons *Kuus en ik*. Het verhaalt van een boer die met zijn magere kalf naar de markt toe gaat. Maar hij belandt op de heenweg al in de kroeg: *Ik en kuus en kuus en ik. We ginge saome naor de mèrt en we hao'n toch zo'ne skik*. Hij kan tenslotte z'n *kuuske* nog verkopen voor veertig gulden. Maar op de thuisweg legt hij aan in 't kefee van Dikke Mie. Hij drinkt en danst op *monnikamuziek* en raakt al zijn duiten kwijt. *Ik en kuus en kuus en ik. En*

Ad de Laat, Cor Swanenberg en Henk Verhagen, ca 1978.
(Foto: Nelleke de Laat) Alle rechten voorbehouden

collega's, die ondertussen overleden waren: Ad de Laat, Thieu Sijbers en Arie van Roozendaal. Voor mijn eigen bijdragen zocht ik naar verhalen en lied-

Doek van 't Ujes volkslied (verkorte versie), geschilderd door Jan Brands.

(Foto: Cor Swanenberg) Alle rechten voorbehouden

kuus waar op 't sesiesfebriek en op de straot lag ik... Ook 't *Ujes volkslied*, dat het armoedige bestaan van honderd jaar geleden in het Brabants beschrijft, scoorde hoog.

Omen Bert, de jongere broer van ons moeder, was de vertolker van levenslopen. Hij schreef zijn liedjes op de meest gangbare melodieën en had daarmee altijd succes. Hij was boer en bedacht zijn teksten onder zijn dagelijks werk. Soms schreef hij zijn invallen op de witgekalkte muur van de achterstal om ze later te verwerken. Het werkte voor mij aanstekelijk omdat hij zijn dialect vaak mooi in zijn liedversies verweefde. Eigenlijk wilde ik dat ook wel kunnen.

Het heeft mij wel aan het denken gezet. Waarom kenden we maar zo weinig dialectliedjes? Een vraag die me is blijven intrigeren en later bleef opduiken.

Dromen werden waar

Ik wilde schoolmeester worden en dat leek in mijn omstandigheden onmogelijk. Na de lagere school zou ik nog negen jaar moeten doorleren. Wie zou dat betalen? Dankzij doorzettingsvermogen en opperste motivatie en goede studieresultaten slaagde ik binnen acht jaar voor de hoofdakte.

Ondertussen had ik een zwak voor talen ontwikkeld en behaalde naast mijn eerste onderwijswerk via avondstudie aktes voor het geven van Engels en Duits. Pas toen ik mijn studie afgerond had, ging ik me toeleggen op het verwezenlijken van een andere wens: een boek schrijven. Het werd *Vrimd*, mijn bundel dialectverhalen. Er volgde een boek over mijn eigen jeugd: *Van hemels licht en hellevuur*.

Er kwamen veel meer boeken dan ik ooit had kunnen vermoeden. Geleidelijk aan ging ik van interesse in mijn basistaal naar dialectstudie en publiceerde er steeds meer over in boekvorm en artikelen. Ik trad op in het Literair Café van Carel Swinkels in de Odyssee en sloot me op verzoek aan bij de commissie letteren van het Noordbrabants Genootschap. We vergaderden o.m. over een Brabantse dialectbloemlezing, over een Brabants dialecten-festival en over een uitgave over Brabants volkstoneel. Alle drie projecten konden we verwezenlijken, vooral in samenwerking met Jan Naaijken en Michel de Koning die ik sindsdien tot mijn vrienden mocht rekenen.

Ik werd achtereenvolgens onderwijzer aan de woonwagengkampschool, aan de Pius X school, leraar Duits en Engels aan de Ulo in Gemert, de Mavo in Rosmalen en de *Bisschoppelijke Kweekschool* in Den Bosch (waar ik eerder leerling was) om op het *Mgr. Zwijsen College* in Veghel aan mijn laatste school te beginnen. Naast mijn onderwijswerk trad ik dus op met eigen verhalen en gedichten in dialect. Ik schreef liedteksten en werkte samen

met zangers en muziekgroepen. Decennia lang mocht ik wekelijks een gesproken dialectcolumn vertolken bij *Omroep Brabant*. Ik presenteerde Brabantse avonden en daarvoor zochten we naar dialectzangers en verteller.

Zoektocht naar geestverwanten

Aanvankelijk was het totale bestand aan Brabantse dialectartiesten bedroevend. Wat was er weinig te vinden op gebied van dialectpublicaties. Toen ik in 1975 het 'circuit' instapte, waren voor mij enkel de gedichten van Piet Heerkens en van Lodewijk van Woensel, de columns van Has van Rukven, de liedjes van Thieu Sijbers, de prenten van Cees Robben, de muziek van Harrie Franken, de verhaaltjes van Willem Iven en het woordenboek van A.P. de Bont bekend op dit gebied.

Gelukkig kwamen er opeens veel nieuwe 'sterren' bij, vooral op muziekgebied: Huub van Eijndhoven, Arie van Roozendaal, Gerard van Maasakkers, Bert Stevens, Ad de Laat, Peter Aarts, Jan Strick, Peter en Ad Haans, Drik de Bruijn, Ger Coppens, Dommelvolk, de Ploegadoers, Linnegoewd, Moek, 't Brabants Kwartierke, Smidje Verholen, de Glacis en d'n Broelie. Ook de dichters en vertellers Ivo van Dinther, Frans Hoppenbrouwers, Nol van Roessel en Gerard Ulijn moeten hier zeker vermeld worden.

Later kwamen er Henk Habraken, Lambert van Hintum, Jan Steenberg, Noud Bongers, Will Jonkers, Nico van de Wetering, Jan van der Heijden, Henk Janssen en Riny Boeijen bij.

Tot ons genoeg geloofden een aantal muzikale vrouwen zoals Lya de Haas, Annelieke Merx, Jozefien Dortmans, MarieChristien, Diniëtte Konings en Ger van den Heuvel in hun dialect en kwamen op het podium met eigen Brabantse liedjes. Ze verwezenlijkten cd-uitgaven met prachtige eigen creaties. Vaak werden de opnames gemaakt bij Hennie Korsten, een van de grootste Brabantse musici met eigen studio in Rosmalen. Hennie voelde het dialect aan als geen ander en maakte de liedjes mooier dan dat ze elders ooit hadden kunnen worden.

Ik maak mezelf graag wijs dat ik aan nieuw talent heb bijgedragen. Ik heb zo'n veertig jaar geleden tegen aankomende artiesten bij herhaling verkondigd dat er honderdduizenden in het Engels zingen en duizenden in het Nederlands, maar dat zingen in het Brabants natuurlijk het meest bijzonder is. Er zijn er maar weinig die dat kunnen! Daarbij benadrukte ik vaak dat articulatie in belangrijke mate kan bijdragen aan het verstaan van dialect.

Samenwerking in familieverband

Onze oudste zoon Jos zat op gymnasium Bernrode in Heeswijk. Hij had in zijn laatste jaar besloten om niet, zo-

Jos en ik in de bibliotheek in Rosmalen bij een gezamenlijk optreden. (Foto: onbekend, collectie Cor Swanenberg) Alle rechten voorbehouden

als hij eerst eigenlijk wilde, aan een studie klassieke talen te beginnen, maar volgde het advies van de decaan om rechten te gaan doen. Tamelijk onverwacht stapte onze oudste zoon Jos na het behalen van zijn propedeuse over van rechten- naar talenstudie. Hij had altijd al veel interesse in talen, ook in dialect. Zijn opa en naamgever Jos de Laat gaf hem al jong veel dialectbenamingen voor vogels mee, wanneer ze samen het geïllustreerde vogelboek doornamen. De kleinzoon zat bij opa op schoot en nam de plaatjes door. Hij hoorde de *biediefkes*, *malders*, *skrijverkes*, *zwòlleve* en *morkolve* regelmatig langskomen.

Dat de jonge Jos veel later op vogelnamen zou promoveren stond toen nog in de sterren geschreven.

Dat we samen in de redactie van *Brabants* zouden zitten en gezamenlijk zouden werken aan woordenboeken, aan kalenders en artikelen en dat we soms zelfs getweeën in één programma zouden zitten, heb ik nooit durven denken, maar ik beschouw het wel als een heel bijzonder en heerlijk privilege.

Het summum van samenwerking kwam tot stand in 2005 bij de uitgave van het Bestiarium van A.P. de Bont (*Dialekt van Kempenland, meer in het bijzonder d'Oerse taol, Deel IV*), dat Jos en ik mochten inleiden en bezorgen en dat onze Gurt illustreerde. In 2008 volgde het *Herbarium van De Bont*, het vijfde deel in deze serie en ook daar mochten we met drieën uit een gezin aan werken. Deze

keer nam Nelleke de Laat, mijn vrouw en moeder van mijn zonen, de illustraties voor haar rekening. We gaan er gruuwelek gruts (heel trots) op!

Ondertussen hoor ik al heel mijn leven dat het Brabantse dialect verdwijnt. Dat het aan slijtage onderhevig is, verandert en zich aanpast aan de standaardtaal is een onmiskenbaar feit, maar dat is iets anders dan verdwijnen. Ik heb mijn best gedaan om te laten zien dat onze zuidelijke taalvariant bijzonder is en zeer de moeite waard.

Mochten de onheilsprofeten gelijk krijgen, dan blijkt alleen dat de Brabanders hun eigen taal niet waard waren. *Zund zat* zou dat zeker wel zijn.

WAT

- **De skónste taol van hil de wirreld...**

“Omdat ik op een armzalig boerderijtje in een verdwenen buurtschapje tussen bossen en heidevelden ben geboren, voel ik me lichtelijk ontheemd wanneer...”

- **Het boerenwerk hield nooit op**

In april 2021 haalde Cor Swanenberg herinneringen op aan zijn jeugd. In de jaren vijftig woonde hij op een boerderij op de Nulandse heide.

Het vierblad in het wapen van Rosmalen

Hein van der Flier

Inleiding

In het jaar 1999 krijgt Rosmalen zijn dorpswapen. Dat is een correctie op het gemeentewapen dat de Hoge Raad van Adel in 1817 had vastgesteld. In gewonemen-sen taal wordt het zo beschreven (zie afbeelding):

Een gele ploeg op een blauwe achtergrond en daarboven een rood vierblad op een wit schild.

Dorpswapen Rosmalen
vastgesteld in 1999

Waar komt het wapen boven de ploeg vandaan? Voor de meeste inwoners van Rosmalen is het antwoord op die vraag onbelangrijk, maar voor de lezers van de *Rosmalla* ligt dat anders. Zij herkennen het logo van de heemkundekring en zijn op de hoogte van de rol die Martien Veekens vervulde bij de vaststelling ervan.

In het allereerste nummer van de *Rosmalla* - in 1990 - constateert Wim Leenman dat nagegaan moet worden waar dit wapentje vandaan komt. Zeven jaar later onderzoekt Martien de geschiedenis van het gemeentewapen uitgebreid. Daarbij vindt hij een 14^e-eeuwse zegelafdruk en constateert dat er diverse families in de regio een vierblad in hun zegel hadden. De vraag van wie dit wapentje was, beantwoordt hij niet. Wij gaan na of dat nu wel lukt.

Het gemeentewapen uit 1817

In de grondwet van 1815 staat dat voor het hele grondgebied (België en Nederland) plaatselijk bestuur moet worden ingesteld en dat gemeentegrenzen moeten worden bepaald. Dat laatste is een nauwkeurig werk waarbij landmeters werden betrokken. De grens van Rosmalen met de omringende gemeenten werd tussen 1821 en 1829 vastgesteld.¹ Totaal anders liep het met het gemeentewapen. In 1816 kreeg de Hoge Raad van Adel de taak om die vast te stellen. Dit was een enorme opgave die snel moest worden uitgevoerd: alleen al in Nederland betrof het ruim 4.000 wapens. En snel ging het. Alle wapens van Noord-Brabantse gemeenten werden op 16 juli 1817 vastgesteld!² Vermoedelijk speelde de provincie een coördinerende rol. Het wapen dat Rosmalen toen kreeg, is in de volgende kolom afgebeeld.

Het begin van het Koninkrijk der Nederlanden verliep heftig. Op veel punten werd de staat gereorganiseerd, wat voor Noord-Brabant ingrijpende gevolgen had:

- Het land kreeg een koning met absolute macht in plaats van een stadhouder;
- Twee afzonderlijke landen werden samengevoegd;
- Noord-Brabant kreeg nu een provinciebestuur en
- De positie van de protestanten veranderde. Het Calvinisme was niet langer de 'bevoorrechte godsdienst'.

Gemeentewapen Rosmalen
vastgesteld in 1817

Bij al die veranderingen wilde men dat overheidswapens zo veel mogelijk overeenkwamen met die van hun voorgangers. Het wapen van het oude bestuur (de schepenen) moest gemeentewapen worden. Dat is in Rosmalen niet gelukt! Of men het zegel niet goed heeft gelezen of dat de tekenaar zich te veel vrijheid veroorloofde weten we niet. Voordat wij op zoek gaan naar de persoon van wie dit vierblad was, kijken we hoe de oudste zegels eruit zagen.

De oudste zegelafdrukken

In dorp Rosmalen lag het plaatselijke bestuur in handen van de schepenen. Dat had ook vrijwillige rechtspraak tot zijn taak. Bij die taak hoorde de registratie van de overdracht van onroerend goed. De schepenen stelden de oorkonden op van de overdracht van onroerend goed in hun ambtsgebied. Die werden door de eigenaren zorgvuldig bewaard, want zij vormden het bewijs van het rechtmatige eigendom. Het aangehechte zegel van de schepenen was de garantie van de echtheid van het document. Bij verkoop of schenking van dit bezit gaf men de oude oorkonden door.

Een klein deel van die akten kwam terecht bij charitatieve of kerkelijke instanties die professioneel beheer voerden. Archivarissen bewaren documenten goed, ook als de betekenis op het moment van ontvangst niet duidelijk is. Zo kwamen enkele oude akten met het zegel van de schepenen in openbare archieven terecht. Er zijn twee oorkonden met het oorspronkelijke schepenwapen van Rosmalen die vóór het jaar 1500 zijn opgesteld. Zij worden nu zeer zorgvuldig bewaard! Wij bekijken deze akten en de aangehechte afdrukken van het zegel.

Het zegel van de schepenen uit 1482

De zegelafdruk uit 1482 (foto auteur)

In 1904 meldt de heer Van der Does de Willebois dat hij een document heeft gevonden 'dat door het zegel voor de inwoners van deze landstreek niet onbelangrijk is'.³ Het is een bewijs van de overdracht van erfcijs aan Michiel, de zoon van Rutger Rutgerszoon. Vijf jaar later schenkt Michiel dit bezit (en de oorkonde) aan de kerk van het Groot Begijnhof in Den Bosch. Dit kerkelijke bezit wordt in 1648 in beslag genomen door de Raad van State. De oorkonde bevindt zich nu in het BHIC.⁴ Die begint zo:

Wij Jan Jan Korsthens soen, Jan Quattel, Heynrick Voet, Jan Aert Jacobs soen, Herman Jan Wonds soen, Heynr. Janssoen en Eveirt Broes soen, scepen in Heeze tuyghen dat voer ons quam:

Roelof wittighe soen wilneer [wijlen] Dircx van Aken en heeft wittelijc ende erffelijc opghedraghen ende overghegheven Mychielen wittighe soen Rutghers Rutgherssoens: eene jaerlicke ende erfthijns van vier ponden paeymts te verghelden alle jaer inden hoechtijt van onser Vrouwen Lichtmisse [2 februari] van ende uut eene gheseet huys ende hof mit sijre toe behoerte, ghelegghen in die prochy [parochie] van Roesmalen ter steede [plaatse] gheheyte Heeze.

Op de inhoud van deze akte gaan we hier niet in. Het gave zegel in grijs-bruine was heeft een middellijn van 33 mm. Daarop zien we de ploeg en daarboven het wapenschild met het vierblad. Het randschrift is goed leesbaar:

* S[igelum] DER SCEPENEN UTEN EYGHENEN.

Het zegel van de schepenen uit 1348

De zegelafdruk uit 1348 (tekening Martien Veekens)

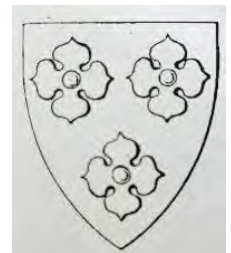
In 1997 beschrijft Martien Veekens de vondst van een veel ouder schepenzegel.⁵ Dat bevindt zich op een document uit 1348 in het stadsarchief van 's-Hertogenbosch.⁶ De oorkonde gaat over verkoop van land en is opgemaakt *onder onsen seghel ons ghemeins schependoms van Hese*. Ongeveer 675 jaar geleden is het zegel in bruine was gedrukt. Het heeft ook een middellijn van 33 mm. Bij vergelijking blijkt dat beide afdrukken met hetzelfde zegel zijn gemaakt!

Wij noemen de wapenfiguur op het schildje een vierblad. Dat wordt als volgt omschreven:⁶

Een bloem met een knop of hart en daar omheen - als bij de armen van een kruis - vier bloemblaadjes die eerst breder worden en vervolgens op een punt uitlopen.

Zo'n vierblad zal ook op het wapen hebben gestaan van de man die hier de baas was. Volgens Beelaerts van Blokland maakt een vierblad deel uit van het wapen van diverse families in de Meierij.⁷ Maar wie komt hiervoor in aanmerking. Wie had in de regio de meeste macht toen de polder in gebruik werd genomen en toen de gemeenschappelijke gronden in het begin van de 14^e eeuw door hertog Jan II (1294 - 1312) werden verkocht? Dat blijkt Henrick van Nuwelant te zijn.

Wat weten we van hem?

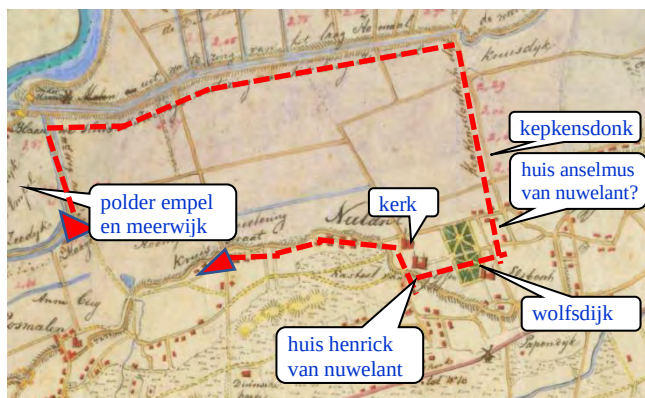
schild met 3 vierbladen

Henrick van Nuwelant, heer van Geffen

Tussen 1303 en 1312 wordt ridder Henrick van Nuwelant in verschillende akten vermeld.⁸

- In mei 1303 verkoopt hertog Jan II aan de lieden van Geffen de grond die gemeenschappelijk wordt gebruikt. De voorwaarde is dat deze lieden 3 pond erfijs per jaar aan Henrick, heer van Geffen betalen;
- De positie van Henrick wordt ook duidelijk in een akte uit 1311. Luppo Haveloes geeft goederen in Geffen als onderpand en daarover moet 4 schelling erfijs aan de heer van Geffen worden betaald;
- In 1309 wordt de grens van de polder Van der Eyghen bepaald. Die loopt van Kepkensdonk naar het huis van Anselmus van Nuwelant; dan langs de Wolfsdijk naar het verdedigbare huis van Henrick van Nuwelant; vervolgens langs van Nuland naar Rosmalen.
- In 1299 wordt de grens bepaald van de grond die de lieden van Nuland gemeenschappelijk gebruiken. Die begint en eindigt bij het huis dat 'eertyts [was] van Jans van Nuwelant'. Dit huis van de voorganger van Henrick zal het bestuurlijke centrum zijn geweest.

Henrick is een machtig man. Hij woont in een verdedigbaar huis aan de rand van de polder en beheerst de toegangsweg naar Den Bosch. De dekzandrug van Rosmalen naar Herpen is op dit punt smal.

De grens van de polder Van der Eyghen. (Ondergrond: Topografische kaart naar H. Verhees deel van Noord-Brabant, ca. 1830.)

¹ vanheumen.info/rosmalen/rosmalen-info/pb-grensbepaling-gemeentes.

² hogeraadvanadel.nl/heraldiek/databank-overheidsheraldiek.

³ A.A.A.M. van der Does de Willebois, 'De schepenen Uten Eyghenen'. In: *Taxandria* deel XI (1904), 196-197.

⁴ BHIC, toegang 501, (archief Groot-Begijnhof 's-Hertogenbosch), inv. nr. 7, regist. nr. 31.

⁵ Martien Veekens, 'Rosmalen mag trots zijn op zijn wapen'. In: *Rosmalla* 7 (1997), nr. 4, 6-13.

Van wie is het vierblad in het wapen van Rosmalen?

Jan en Henrick van Nuwelant danken hun naam vermoedelijk aan het feit dat zij grond hier door inpoldering beter geschikt maakten voor de landbouw. Henrick zal ook een rol hebben gespeeld bij de stichting van de polder Van der Eyghen in 1309 en bij de oprichting van de schepenenbank van Heze.⁹ Die acties gingen ten koste zijn positie. Het is aannemelijk dat Henrick daarom de heerlijkheid Geffen en het huis Nuland in leen kreeg. Verwijst het vierblad in het wapen van de schepenen naar hem?

Afdrukken van zegels van meer dan vijf eeuwen geleden zijn zeldzaam. Beelaerts kende drie 14e eeuwse zegels van leden van de familie Van Nuwelant. Bij alle drie stonden daarop (ook) drie vierbladeren. Ik vond er één terug.

Op die oorkonde uit december 1375 staat dat Jan van Nuwelant (kleinzoon van Henrick) 106 mouton d'or ontving van de hertog van Brabant. Dat was een schadeloosstelling voor de geleden verliezen tijdens de slag bij Baesweiler. (De kruiszijde van een mouton d'or vertoont een opvallende gelijkenis met het vierblad!) In groene was treffen we een afdruk aan van Jans zegel: drie vierbladeren met als hartschild een molenijzer.¹⁰ Ook het wapen van Wilhelmus van Nuland (ca. 1480-1548) bevat drie vierbladen.¹¹

mouton d'or kruis

Wapen Wilhelmus van Nuland (ca. 1480-1548)

Conclusie

Henrick van Nuwelant is aan het begin van de 14^e eeuw een machtig man in de regio. Het vierblad komt dan in wapens van zijn familie voor. Vermoedelijk komt het een vierblad in het zegel van de schepenen door de positie die Henrick had. Absolute zekerheid daarover is er niet.

⁶ HtSA, toegang 0315 (Oorkonden uit diverse archieven van Godshuizen te 's-Hertogenbosch), inv. 103, regist. nr. 4.

⁷ F. Beelaerts van Blokland, 'Meyerijsche heraldiek, het vierblad'. In: *De Nederlandsche Leeuw* 26 (1908), k. 162-165.

⁸ H.P.H. Camps, *Oorkondenboek van Noord-Brabant tot 1312*, nrs. 642, 859, 784 en 582.

⁹ Martien van Asseldonk, *Gezag en macht in het hart van de Meierij*, 205-209.

¹⁰ ARAB, Archief rekenkamer, *Charters van de hertogen van Brabant en Limburg* (I 057), inv. nr. 4799.

¹¹ Lucas van Dijck, *Van vriendschap naar vroomheid*, 576-578

Oorlogsherinneringen van de Familie Volman

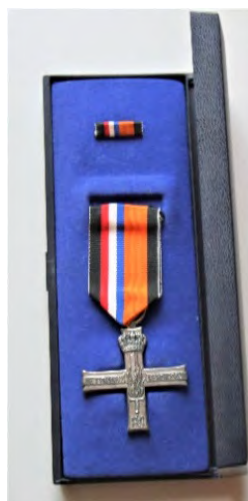
Hans Groenewoud

In ons archief is afgelopen jaar een grote schenking binnengekomen van de Familie Volman. Zo'n schenking betekent veel voor onze Heemkundekring, zeker als daarbij kostbaar familiebezit wordt overgedragen. Belangrijk onderdeel van de schenking waren twee Verzetsherinneringskruisen. Het Verzetsherdenkingskruis is geen koninklijke maar een nationale onderscheiding, die werd ingesteld bij Koninklijk Besluit (nr. 104) in december 1980 ter gelegenheid van de 35e herdenking van de bevrijding. De onderscheiding is bestemd voor deelnemers aan het verzet tegen de bezetters van Nederlands grondgebied in de Tweede Wereldoorlog.

Je krijgt deze onderscheiding niet zomaar! Bij deze schenking zaten er maar liefst twee: toegekend aan het echtpaar Volman voor hun verdiensten tijdens de afgelopen oorlog hier in Rosmalen: hun medewerking aan de zgn. "pilotenlijn" en het onderdak verlenen aan o.a. Joodse vluchtelingen. Dit werd gedaan door een groep mensen, die onverschrokken zorgden dat geallieerde piloten en bemanningsleden die gered waren nadat hun vliegtuig was neergestort, weer via een barre en gevaarlijke tocht door België, Frankrijk en Spanje terug kwamen in Engeland. Hierdoor waren ze vaak in staat om opnieuw deel te nemen aan de oorlog. Dit wordt heel uitvoerig beschreven in het boek van Martien der Kinderen: "Halifax EY-S keerde niet terug"¹. Hierin beschrijft Martien welke ontberingen men moest lijden om de piloten veilig uit de handen van de Duitse bezetter te houden.

De schenking is in het bezit van de heemkundekring gekomen via de kinderen van het echtpaar Volman. Het gezin bestond naast het echtpaar uit 5 kinderen, waarvan we met twee uitgebreid contact hebben gehad: Annie Pennings-Volman en Ria Heessels-Volman. Ondanks de op dit moment al hoge leeftijd van Annie, bewoner van Zorgcentrum Annenborch, weet ze nog heel veel te vertellen over de periode dat ze als kind de piloten en onderduikers meemaakte die tijdelijk bij hun in huis verbleven. Ze heeft dit uitgebreid op papier gezet en ik zal haar zelf hierover aan het woord laten:

Mijn ouders zijn: Henk Volman, geboren te Westervoort, 22 augustus 1902 en Florentina van Gerven, geboren te Rosmalen op 18 november 1904. En ik ben Annie Pennings-Volman, geboren te Rosmalen op 10 mei 1931, de oudste dochter van vijf kinderen.

Verzetsherinneringskruis (Foto HGr)

Mijn ouders waren in de oorlog 1940-1945 actief in het verzet en thuis aan de Rijksweg D 53C, waren onderduikers en o.a. Joodse vluchtelingen welkom. Moeder zorgde er ook voor dat arme gezinnen in die oorlogstijd voorzien werden van allerlei spullen en levensmiddelen. Mijn ouders hadden ieder hun eigen taken in het verzet, waarover ze elkaar niets vertelden om bij mogelijke pakkans elkaar niet te kunnen verraden. Wat ik me uit die tijd vooral herinner is dat mijn vader uit een neergeschoten vliegtuig een gewonde Engelse piloot van de Royal Air Force ophaalde, ergens onder Heeswijk-Dinther, en ook bij ons bracht. Zijn naam is George Duffy, toen 19 jaar oud.

Via andere verzetsmensen uit Rosmalen is deze piloot in de bekende Pilotenvluchtroute terechtgekomen o.a. dicht bij de Belgische grens in Hilvarenbeek en ondergedoken in een ondergrondse schuilkelder in de bossen in Esbeek bij het nu bekende café "In den Bockenreyder". Daar is een mooi informatiebord ingericht over deze periode en over de vluchtroute van de piloten en andere onderduikers, die geholpen werden door de verzetsmensen van Hilvarenbeek, Esbeek, Hooge- en Lage Mierde, om daar de grens over te komen om vandaaruit via Frankrijk en Spanje terug naar Engeland te komen.

Mijn vader had al eerder een koninklijke onderscheiding in zilver ontvangen voor allerlei vrijwilligerswerk. O.a. voor EHBO Rosmalen. Later zijn mijn ouders on-

derscheiden met het Verzetsherinneringskruis, mijn vader postuum, in het Provinciehuis te Den Bosch. Ook zijn zij en anderen door de Royal Airforce Escaping Society onderscheiden in Londen en door The Lord Mayor aldaar ontvangen ².

De onderscheidingen en oorkondes van Eisenhower en Churchill en een door mij uit parachutestof gemaakte doek, met daarop de uniformtekens van soldaten uit Canada, Polen en Engeland en nog veel meer spullen, correspondentie en herinneringen uit die periode, hebben wij binnen ons gezin verzameld en ondergebracht in het Oorlogsmuseum "De Bewogen Jaren" in Hooge Mierde, omdat de rode draad van de Pilotenvluchtroute DAAR samenkomt.

*Pilot Officer George Duffy
(Wikipedia)*

George Duffy³ heeft/had jaarlijks contact met de mensen uit Esbeek en in 2011 kwam hij op bezoek met jonge mannen en vrouwen van 78e Eskader die op de fiets de route fietsten, welke 68 jaar geleden door Duffy is afgelegd, als eerbetoon aan hun held. Ik heb nog enige krantenkopieën van dat bezoek.

Het bleef niet bij dat verhaal. Annie haalde nog een aantal persoonlijke herinneringen uit die tijd op. Ze beschrijft onder andere de volgende belevenissen uit haar kindertijd toen;

- Vader met George als "doofstomme" wezen biljarten bij Anna van Zuylen. Kreeg Engelse lectuur van Dhr. Michels. Dr. Koppens⁴ hoorde er ook bij: hebben nog voor voedselbonnen en paspoort gezorgd.
- 's-Nachts bij ons thuis 'n mis in de slaapkamer voor de onderduikers gedaan.
- 'n Zweefvliegtuig neergestort, 'n soldaat is bij Van

Berne gebracht en met de fiets via Vinkel naar Belgische grens gebracht.

- 'n Canadees is ook nog bij ons in huis geweest, volgde een bepaalde route naar Spanje, dacht dat hij het niet overleeft heeft.

*Parachutestof met insignes
(In bruikleen van Hr. Maarten Pennings: foto HGr)*

Er waren ook mensen die het niet vertrouwden dat kinderen wisten wat er thuis zoal gebeurde, zoals uit het volgende bleek:

- Burgemeester Nederveen woonde in 's-Heerenberg en verbleef tijdens de oorlog in de Boterfabriek van Nederveen in 's-Hertogenbosch. Hij kwam tegen mijn moeder vertellen dat kleine kinderen grote oortjes hebben!
- Er werden in het KAB-gebouw ook nog folders gemaakt voor de ondergrondse medewerkers.
- Bij café "Jachtlust"⁵ zijn kabels doorgeknipt en heeft mijn vader met Jan van Zoggel peper gestrooid. Mijn vader ging 's-morgens kijken. Moeder was zeer ongerust hierover en heeft de ganse tijd gehuild net zolang tot vader weer thuis was.
- 'n Broer van ons vader, Jan Volman, was tekenaar op 't vliegveld Volkel. Heeft hiervan 'n tekening gemaakt, lag bij ons onder de groene regenton. Op een mooie zondagmorgen, ons vader en moeder waren bij opa en oma in Den Bosch. Op een gegeven moment 'n herrie! "De Kin"⁶, NSB-er⁷, kwam op de fiets richting Nijmegen, riep allemaal en zat achter 'n onderduiker aan. Ik raakte in paniek, wist van de tekening en vertelde dit aan Eugenie Nederveen. Deze verbleven toen in het buitenverblijf van de familie.

De kinderen Volman wisten dus precies wat er thuis aan de hand was: het was geen geheim voor hen. En: wat geen geheim is hoeft je ook niet verder te vertellen, aldus Annie!

In de tekst van Annie staat dat de aan onze heemkunde-

*Ontvangst van Henk en Florentina Volman in november 1962 door de Royal Airforce in Londen
(fotograaf onbekend)*

kring geschonken archiefstukken aanvankelijk ondergebracht waren in het Oorlogsmuseum “De Bewogen Jaren” in Hooge Mierde. Uiteindelijk vond men echter, na lang overwegen, dat deze zaken uit het familiebezit van de familie Volman eigenlijk meer in Rosmalen thuishoren: immers daar heeft het spannende en zeer moedige optreden van hun ouders vooral plaats gevonden. De Heemkundekring Rosmalen is de familie Volman daar heel dankbaar voor.

1. Martien der Kinderen: “Halifax EY-S keerde niet terug”; Uitg. in eigen beheer (1984)
2. Dit was in november 1962, samen met andere leden van de voormalige “Pilotenlijn”, o.a. met Martien der Kinderen (noot HGr)
3. De belevenissen van George Duffy (1924-2016) staan eveneens uitvoerig beschreven in het voorgenoemde boek van Martien der Kinderen
4. Is heel lang huisarts geweest in Hintham en had daar en in Rosmalen een grote praktijk.
5. Voormalig café aan de Veedijk in Rosmalen.
6. “De Kin” was de bijnaam van de 23-jarige bakkerszoon Piet van Bussel uit Veghel. Hij was in februari 1944 naar Den Bosch verhuisd. De Kin kreeg het fraaie huis van de opgepakte Joodse huisarts dokter Diamant, als beloning voor zijn moorden op jongens/mannen die de “Arbeitseinsatz” ontvluchtten. Van Bussel was een jonge en zeer fanatieke NSB’er. Hij deed zijn “werk” als wachtmeester van een speciale politiedienst, de AKD, de “Arbeits Kontrolle Dienst”, betrokken bij het opsporen van joden en van jongens/mannen die de verplichte tewerkstelling in Duitsland wilden ontlopen en van mensen uit het verzet. Zijn gemeene en brute optreden maakte hem bijzonder gehaat en berucht.” (Wikipedia)
7. De Kin zou ook Gred van Gerven uit de Maliskamp hebben opgepakt en laten deporteren naar Kamp Amersfoort van waaruit hij uiteindelijk op transport werd gesteld naar Concentratiekamp Neuengamme. (Zie: Rosmalla nr. 2 (2022) Hans Groenewoud: ”N.M. Kamp Amersfoort en de relatie met Rosmalen”

Voetbalhistorie uit ons eigen durpke (deel 6)

Rien van den Broek

Deel 6 R.K.K.S.V. al 75 jaar

Ergens in 1946 werd het idee opgepakt om een voetbalclub te beginnen. Jan van Haren, Grad Heijmans en Grad van Lee kunnen als grondleggers van R.K.K.S.V. worden beschouwd.

Hierboven een van de eerste elftalfoto's (1950); helemaal links Jan van Haren, grondlegger en de eerste voorzitter van de club

Een historische datum 19 april 1949, een bijzondere dag voor Kruisstraatse mensen van toen. Ze werden toegelaten om te gaan voetballen bij de Brabantse Bond onder de naam K.S.V.

Het voetballen was het enige vermaak op de Kruisstraat. In die tijd werd er eigenlijk alleen in het 'wild' gevoetbald. Het eerste voetbalveld lag achter de boerderij van Has Korsten. Vanaf het voorjaar van 1947 werd hier enkele jaren gevoetbald.

Omkleden kon in de stal van Broer Korsten en de gasten in de stal van Has Korsten. Douchen was er niet bij, 'n beetje koud water in 'n teiltje, snel omkleden en ook toen

al de derde helft, tijd voor enkele biertjes.

Bijzonder is de rol van Pastoor Goossens uit Nuland, de geestelijk adviseur uit die tijd. Door zijn invloed werd K.S.V. in 1952 toegelaten tot de K.N.V.B. Een uitdrukkelijke wens had de pastoor om R en K toe te voegen aan de clubnaam. Zo is R.K.K.S.V geboren.

De kampioenen van de Kruisstraat in 1956-1957

In 1954 werd de locatie verplaatst naar het weiland van Kees Kouwenberg, vooraan in de polder. Voor de wedstrijd was de bespreking rond het biljart van café Kouwenberg.

Veel later in 1973 kreeg R.K.K.S.V. zijn mooie sportpark Eikenhage.

1949 – 1989, tijd voor het eerste jubileum, uiteraard vastgelegd in het gelijknamige jubileumboek. De ontwikkelingen zijn keurig opgetekend door de samenstellers Jos de Bie, Ad van Nistelrooij en Henry Verputten. De samenstellers sluiten het boek af met de pakkende tekst:

LID VAN R.K.K.S.V. TE ZIJN OF TE ZIJN GEWEEST,
DA'S PAS MOOI!!!!!!

De feestcommissie op de foto hieronder, was in 1989 verantwoordelijk voor alle activiteiten

Nu bijna 75 jaar later bruist R.K.K.S.V. van de energie. Anno 2022 wordt er volop verbouwd aan de accommodatie op Sportpark Eikenhage. Er is een hoge betrokkenheid vanuit het buurtschap Kruisstraat, aan vrijwilligers geen gebrek. Op de drie (natuurgras) velden, die er prachtig bij liggen, spelen de senioren-, junioren-, dames/meisjes- en G-teams, hun wekelijkse wedstrijden.

Dat R.K.K.S.V. veel historie heeft is duidelijk. Henk van Erp en Jan van den Heuvel, twee echte clubmannen, zijn de initiatiefnemers om zo af en toe een reünie te organiseren.

Jan, een allround vrijwilliger met veel aandacht voor onderhoudswerkzaamheden, is al meer dan 50 jaar lid (vanaf 1967).

Henk van Erp is al vanaf zijn veertiende jaar (1951) lid en speelde vele jaren in het eerste elftal. Henk is ook lid van het bestuur geweest.

Zowel Jan als Henk zijn nog steeds met grote regelmaat op sportpark Eikenhage te vinden

R.K.K.S.V. is een bloeiende vereniging met ruim 420 leden. Rosmalenaar Cees van Iersel is de huidige voorzitter van R.K.K.S.V., inmiddels al weer 16 jaar. Cees is begonnen bij OJC en heeft in zijn jonge jaren nog wel eens reserve gestaan bij het eerste elftal van OJC. Rond de eeuwwisseling is Cees lid geworden van R.K.K.S.V.

Van links naar rechts, Jan van den Heuvel, Cees van Iersel en Henk van Erp

In volgende edities van *Rosmalla* willen we graag bijzondere historische verhalen achter al onze Rosmalense voetbalverenigingen publiceren. We zijn daarom op zoek naar clubiconen die ons hier verder mee helpen. Stuur een email naar: voorzitter@heemkundekringrosmalen.nl en we nemen graag contact met u op.

Foto onbekend 5

Michiel van Heumen

Een vijftal mensen hebben gereageerd op de foto's die in de vorige aflevering werden gepubliceerd. Vier van hen wisten wie de opa met zijn kleinzoon was die op de foto stond die op de achterzijde van nummer 3 is afgedrukt. Wim van Son, Tiny Kappen, Peter van Wanrooy en Jos Hoedemakers wisten ons te vertellen dat dat Jacques Westerlaken (1922-2013) met zijn opa Kobus Westerlaken (1848-1928) was. Wim van Son wist daar nog aan toe te voegen dat de oude Kobus woonde op de boerderij die bekend is van de iconische foto van de brandende boerderij aan het spoor tijdens de oorlog, de jonge Jacques op de herbouwde boerderij, nu bekend als

restaurant de Keyzer. De jongen op de schoolfoto ter herinnering aan het einde van zijn schooltijd in 1935 werd niet geïdentificeerd. Wel weet ik inmiddels dat de foto bij de Sint Josephschool werd gemaakt, er zijn verschillende andere schoolfoto's uit hetzelfde jaar, met hetzelfde bordje, van andere scholieren gemaakt, die te vinden zijn op de huidige beeldbank van de heemkundekring en die zonder twijfel gelokaliseerd kunnen worden in de Schoolstraat. Het kan dus vermoedelijk niet, zoals Harrie Heijmans dacht, Frans Verhagen die in Hintham op school zat, zijn geweest. Deze vraag: wie op die foto staat, blijft dus nog open.

Voor de nieuwe rubriek stuurde Ronald van Grinsven/Marleyart ons twee nieuwe foto's en wel van twee onbekende bruidsparen, die naar ik vermoed in de jaren veertig of vijftig van de vorige eeuw zijn getrouwd. Weet u wie het zijn? Uw reactie kunt u weer sturen naar info@heemkundekringrosmalen.nl

In de volgende aflevering van deze rubriek, komen we daarop terug.

Tru ùit Rusmolle

De Dikke Miej van Trùije

Driek van Grètte

*Deze foto komt uit het familiearchief van Henk de Werd
èn is dus eenmalig bruikbaar voor dit stukje tekst.
We zien Veurop in 't midden mi 'n wit mutske,
'n klèin pofferke zeg mar, Tru ùit Rusmolle*

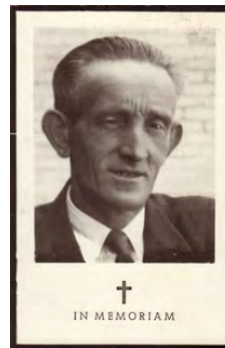
Ge het 'n tante. Die wit, dè ge geintreseerd ben in de Rusmollese geskiedenis èn de stamboom van ons familie. Driek, ik heb nog iets vur òaùw en ik krèg van tante Riek 'n sakkerjuus mooi boek mi de ingebonde blòajkes van de Katholieke Boerin van 1934 tot èn met 1938. Ge vent doar nog Rusmollese plootjes in, o.a. van Tru ùit Rusmolle. In die van oktober 1937 kunde Tru zien.

Familiearchief Henk de Werd

Mar wie is Tru?

De tillefoon gu. On de lijn is Driek Voets. Ik zeg, “Driek Voets, mar mins, die is al lang dood.” “Dan zal ik 's zegge wie ik ben èn dan weet ik zeker dè gè 't wit. Ik ben Driek van Toon van de dikke Miej van Trùije.” Ik weet wie 't is, ók al heb ik de mins noit gezien. Òn zen vroag kan ik voldoen. De dikke Miej van Trùije is verdomme ons overbuurvrouw geweest. Èn meej denk ik òn Tru ùit Rusmolle en nou weet ik 't zeker dè is verdorie de moeder van de dikke Miej. Ze lèkt 'r sprèkend op.

Driek Voets, de mins van de Dikke Miej van Trùije

*Toon van de Dikke Miej van Trùije,
Toon Voets dus, de vòdder van
Driek Voets jr.*

*De foto's van Driek en Toon komen
uit de Rosmalen collectie van Henk
de Werd in het Stadsarchief van
s-Hertogenbosch*

Tru, zu nou zegge Trùij èn ze waar getròauwd mi Willem van Hoof èn ze wóonde in de Krommen Hoek. Ès ge krèk vur Vader Janus Pas linksaf gongt, 't zandpèdje op, zaag-de rèchts 't skon klèin hùiske van Willeme èn Tru, de òùw-lùij dus van de Dikke Miej èn van de kromme van Hoof, die wijerop wóonde in de buurt van Mrienus Verhallen, èn van de jong gesturve mins van Toi Verhalle op Brugge. De dochters van Toie zen getròauwd mi Hèin de Kikker èn Sjaak van Grèt de Kees.

Èn nou hòal ik ùit men Rusmolle collectie nog 'n mooi foto van 't hùiske van Tru èn Willem òn dè zandpèdje.

Deze foto werd in 1962 gemaakt door Henk de Werd. (Rosmalen collectie in het Stadsarchief van 's-Hertogenbosch)

*Èn vur al diej minse die de dikke Miej niej kenne, hier
ziede Mieje in 't ope roam mi de klèine Willy,
die snèeuw òn 't skeppe is.*

De foto komt uit de Rosmalen collectie van Henk de Werd

Zó, lézers van de *Rosmalla* nou witte gèllie dus wie Tru ùit Rusmolle waar in die Katholieke Boerin van 1937 èn wie de Dikke Miej is. Ze lèke sprékend op mekare.

Mi dank òn tante Riek de Werd. Zonder heur boek han we noit gewete wie de moeder waar van de vrouw van Driek Voets.

Driek Voets kwaamp ès overbuurman dik soaves nog wè buurte bè-j-ons thuis, bè Grèt de Wèrd dus. 'n Bietje vurover gezete, neve de wèrm kachel heur ik Drieke nog zegge: "Ik zal oe maaaar vertelle Grèt, ès ze vort nor de moan kunne, dan gòan al die grote hirre doar nor toe èn ès ze doar zen roepe ze: Gòi op, nondejuu, en dan goan ze ès ze wir trug zen overnet beginnen hier beneje."

*Oude prentbriefkaarten van de Rosmalense Lambertuskerk
uit de verzameling van Michiel van Heumen*